

KOVID -19 PANDEMİSİNDE EKONOMİK REAKSİYONLAR: ADAY ÜLKE TÜRKİYE, AVRUPA BİRLİĞİ VE SEÇİLMİŞ ÜYE ÜLKELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Economic Reactions in the time of Covid-19 Pandemic: Evaluation of the EU Candidate Country Turkey, European Union and Determined EU Members

Öğr. Gör. Gülçin ARSLAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Programı, Aydın/Türkiye
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1483-2521>

Öğr. Gör. Mine GERGÜN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke Meslek Yüksekokulu, Uluslararası İlişkiler Programı, Aydın/Türkiye
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6033-5118>

ÖZET

2019 Aralık ayı sonunda Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve tüm dünyayı derinden etkileyen Kovid-19, Türkiye'de ilk etkilerini 11 Mart 2020 itibarıyla göstermeye başlamıştır. Kovid-19, hem insan sağlığına hem de ekonomi üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olmuştur. Pandemi ile mücadele kapsamında birçok ülke tarafından bazı parasal politikalar ortaya atılmıştır. Piyasa borçlarının yapılandırılması, likidite desteği verilmesi, düşük faizli kredi alternatifleri gibi uygulamalar devreye sokulmuştur. Türkiye, 18 Mart 2020 tarihinde pandeminin ekonomi üzerindeki etkileri azaltmak adına "Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi" açıklamıştır. Nakit akışında problemler yaşayan ekonomik birimlere bu paket çerçevesinde bazı destekler sağlanmıştır. Buna paralel olarak pandemi döneminde Avrupa Birliği ülkelerinin özerk olarak kendi önlemlerini alıp uygulamaya koyduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkeleri ile Kovid-19 öncesi makroekonomik göstergeler üzerinden karşılaştırılması ve pandemiye karşı Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nin ve seçilmiş ülkelerin ilk ekonomik reaksiyonlarının değerlendirilmesidir. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye ile Avrupa Birliği ülkeleri ekonomik göstergelerine değinilmiş, daha sonra Türkiye ve Avrupa Birliği kuruluşlarının açıkladığı mali paketler ele alınmıştır. Son olarak Almanya ve İspanya hükümetlerinin salgın dönemindeki uygulamalarına değinilmiştir. Bu çerçevede özellikle salgın sürecinde Türkiye'nin bazı Avrupa Birliği ülkelerinden daha etkili ve daha hızlı kriz yönetimi gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kovid- 19 Salgını, Mali Önlemler, Avrupa Birliği Ülkeleri.

ABSTRACT

Covid-19 virus, first identified in Wuhan, China at the end of December in 2019, affected the whole world profoundly and its early effects in Turkey was observed on 11th of March, 2020. Covid- 19 virus has caused serious adverse effects on both human health and economy. A number of monetary policies have been put forward against the pandemic by states. Restructuring market loans, providing liquidity support, soft loan alternatives are some implementations that have been activated. Turkey announced "Economic Stability Shield Package" to reduce the effects of the pandemic on economy on 18th March 2020. A number of economic supports have been provided to economic units having cash flow distress within the economic package. Similar to Turkey, EU member states activated autonomous fiscal measures. The aim of the study is to compare macroeconomic indicators of Turkey and EU countries pre-pandemic period and evaluate the initial economic reactions of Turkey, EU and determined EU countries against pandemic. Within this context primarily, economic indicators of Turkey and EU countries are addressed and fiscal packages of Turkey and EU institutions are discussed. The practices of German and Spain government are discoursed lastly and in this context, especially throughout the initial period of pandemic Turkey performs faster and more effective crisis management compared to some EU countries.

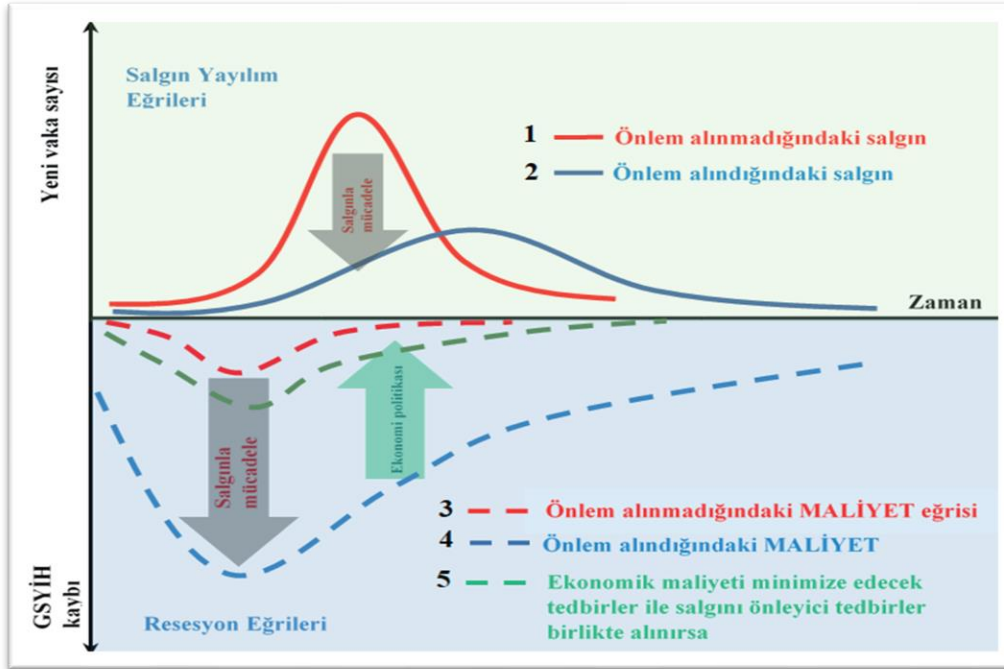
Keywords: Covid-19 Pandemic, Financial Measures, EU countries

1. GİRİŞ

2019 yılı sonunda Dünya Sağlık Örgütü tarafından yeni bir koronavirüs türü ortaya çıktığı ilan edilmiştir. Başta Çin'in Wuhan kenti olmak üzere tüm dünya ülkelerine hızla yayılmış ve Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından "Kovid- 19" olarak adlandırılmış ve salgın hastalık ilan edilmiştir. İlk olarak Çin'de görülen Kovid-19 vakaları dünya ülkelerinde zaman zaman artış ya da düşme eğilimi göstermektedir. Virüsün yayılma hızının Çin'de düşme eğilimi gösterdiği dönemde Avrupa ve Amerika'da bu durum tam aksi yönde seyretmiştir. İnsan sağlığını tehdit eden virüs aynı zamanda güncel yaşantıyı da sosyal ve ekonomik olarak olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Pandemi ilan edilmesinden itibaren devletler, birçok alanda kısıtlamalar getirmek zorunda kalmıştır. Devletler; sokağa çıkma yasağı, uluslararası ve şehirlerarası geçiş yasağı, farklı sektörlerdeki çalışma kısıtlamaları, iş yerlerinin kapatılması, eğitim faaliyetlerinin çevrimiçi olarak yapılması gibi birçok alanda kısıtlama kararı almıştır. Bu kapsamda hükümetler, olağanüstü kriz planları hazırlamış, bununla beraber ekonomik krizin önüne geçilebilmesi için yardım paketleri sunmuşlardır (Cinel, 2020: 126).

Kovid-19 ile mücadelede Türkiye'de salgının toplumsal, sosyal ve ekonomik etkilerini en aza indirmek için bazı önlemler almıştır. Krizin başladığı tarihten itibaren kamuoyu sağlıklı bir şekilde bilgilendirilmiş, kriz yönetimi açısından doğru adımlar atılmıştır. Ülke vatandaşlarının sürece kısa süre içinde uyum sağlamaları kriz yönetimini kolaylaştırmıştır. Türkiye; finansal borçların ertelenmesi, firmalara finansman için kredi desteği sağlanması gibi birçok ekonomik konuda gerekli tedbirleri almış ve hayata geçirmiştir. Bu kapsamda tedbirlerin daha çok sektör bazında alındığı görülmektedir.

Pandeminin en fazla etkisini gösterdiği alan sağlık sektörüdür. Ancak bununla beraber pandemi uluslararası boyutlarda ekonomiyi de tehdit etmektedir. Neredeyse durma noktasına gelen ekonomik faaliyetler sadece ulus devletleri değil bölgesel entegrasyonlar açısından da ciddi sorunlar ortaya çıkartmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği ve AB üye ülkeleri Türkiye ile benzer şekilde koruyucu önlemler almışlardır. Ancak salgın krizinin ilk aşamasında AB'nin hızlı bir şekilde etkileşime geçemediği düşünülmektedir. AB üye ülkeleri pandemi ile mücadelede AB kararlarından ziyade kendi önlemlerini almak durumunda kalmışlardır. Krizin yıkıcı etkilerinin Avrupa'da giderek derinleşmesi alınan önlemlerin artırılması ile paralellik göstermektedir. (Öztürk ve Günar, 2020: 154).



Şekil 1: Salgının Seyri ile Ekonomik Eğrileri

Kaynak: Çalışkan ve Dayıoğlu Erul, 2021: 39.

Kovid-19 salgınında ortaya çıkan ekonomik etkiler genel olarak ele alındığında ekonomik birimlerin finansman konusunda sorun yaşadığı görülmektedir. Bu çerçevede ekonomik birimlere yönlendirilen devlet destekleri, güçlendirici etki yaratmakla beraber koruyucu bir görevde üstlenmektedir. Şekil 1'de de görüldüğü üzere pandemi sürecinde hiçbir önlem alınmadığı takdirde 1 numaralı eğri ile gösterilen duruma

ulaşmaktadır. Bu kapsamda ekonomideki durgunluk riski ile buna bağlı maliyetler düşük seviyelerde seyretmektedir. Salgın dönemlerinde uygulanan önlemler daha uzun süreleri kapsamaları nedeni ile maliyetler artış göstermektedir. Hazırlanan destek paketlerinin içeriği ne kadar güçlüyse 3 numaralı resesyon eğrisine yaklaşmak o kadar mümkün hale gelmektedir. Dolayısıyla, virüsün yayılma süreci ile durgunluk riski arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede alınan önlemler ve uygulanan politikalar salgın krizi ile mücadelede temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çalışkan ve Dayıoğlu Erul, 2021: 39).

Bu doğrultuda çalışmada, Türkiye ile AB ülkeleri ilişkileri incelenerek ekonomik göstergelerin büyüklükleri ele alınacaktır. Aynı zamanda Kovid- 19 pandemisinde Türkiye ve AB'nin finansal kuruluşları tarafından alınan ilk önlemler ve bu önlemlerin diğer AB ülkelerine kıyasla performansları değerlendirilecektir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE EKONOMİK GÖSTERGELERİ

İçinde bulunduğumuz yıllarda AB, bütünleşme sürecini derinleştirme amacı içerisindedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa Toplulukları'nın kurulması, Avrupa'nın bütünleşme çabasında önemli bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Globalleşme sürecinin hızlı bir ivme kazanması bölgesel ekonomik bütünleşmenin sağlanmasında etkili olmuştur (Bozkurt, 2001: 3).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da meydana gelen yıkımın bir kez daha tekrarlanmaması amacıyla ülkeler işbirliği yoluna gitmişlerdir. Fransa bu işbirliğine adım atan ilk ülkelerden biridir. Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda 1951 yılında Paris Antlaşmasını imzalayarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurmuşlardır. Bu topluluk AB'ye atılan ilk adım olarak nitelendirilmektedir. 1957 yılına gelindiğinde yine aynı ülkeler tarafından Roma Antlaşması imzalanmış ve çeşitlendirilmiş ürün ile hizmetleri barındıran ortak bir pazara dayalı Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Ülkelerin ekonomik birleşme faaliyetleri zaman içerisinde önemli bir yapı bloğu haline dönüşmüştür. Kurucu altı devlet kendi arasında 1968 yılında gümrük vergilerini tamamen ortadan kaldırmıştır. 1972 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın topluluğa katılma akdi imzalanmış ve 1973 yılında bu devletlerin tam üye olması ile beraber Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun üye sayısı 9'a yükselmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'na; Yunanistan 1981 yılında, Portekiz ve İspanya ise 1986 yılında katılmışlardır. Bu katılımlarla birlikte topluluk 12 üyeye ulaşmıştır. 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması ile topluluğun kurumları daha geniş yetkilerle güçlendirilmiş ve "Avrupa Birliği" adını almıştır. 1995 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya'nın AB'ye katılması ile beraber üye sayısı 15'e yükselmiştir. 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Polonya, Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Malta, Litvanya ve Slovenya'nın AB'ye katılması ile beraber topluluk 25 üyeye yükselmiştir. 1997 yılında tam üyelik için aday devlet olarak belirlenen Bulgaristan ve Romanya 2007 yılında AB'ye tam üye olmuşlardır. Son olarak 2013 yılında Hırvatistan'ın katılmasıyla birlikte AB üye sayısı 28'e yükselmiştir. 2020 yılında İngiltere'nin AB'den ayrılmasıyla üye sayısı 27'ye düşmüştür (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2021).

Türkiye ise 1959 yılında Topluluğa ortak üyelik için başvuruda bulunmuştur. 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ise AB ve Türkiye ilişkilerinin temel metnini oluşturmaktadır. Geçen süre zarfında ilişkiler zaman zaman kopma noktasına gelse de iki taraf için de vazgeçilemez bir nitelik taşımaktadır. Türkiye ile AB arasında yaşanan gerginliklerin hemen ardından başlayan müzakere süreçleri farklı bir gündem oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin önünde, AB içinde yer alabilmesi için üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmesini gerektiren tam üyelik süreci yer almaktadır. Bu kapsamda siyasi, idari ve ekonomik yeniliklerin gerçekleştirilmesi Türkiye'nin süreci açısından daha etkili ve verimli olacaktır (Gülcan; 2016: 9-16).

Küreselleşme dünya genelinde ülkeler arası rekabetin artmasına katkı sağlamıştır. Bu kapsamda ülkelerin ekonomik göstergeleri üzerinden performanslarını ölçmek ve değerlendirmek zorunlu bir faaliyete dönüşmüştür. Farklı ve birbirinden bağımsız ya da birbirinden etkilenen birçok faktör ülkelerin ekonomik göstergelere göre durumunun ortaya konmasında dikkate alınmaktadır (Özbek ve Demirkol, 2019: 73). 2019 yılı sonlarına doğru ortaya çıkan salgın ekonomik göstergeler üzerinde farklılıklar meydana getirerek ülkelerin genel ekonomik performanslarını da etkilemektedir. Çalışma kapsamında seçilmiş AB'ye üye ülkelerin ve aday ülke konumunda olan Türkiye'nin Kovid-19 öncesi mevcut göstergeler üzerinden ekonomik durumları incelenmiştir.

Tablo 1: Seçilmiş AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri, 2019

Ülkeler	GSYH (Milyar Euro)	NÜFUS (Milyon Kişi)	KİŞİ BAŞI GSYH (Euro)
Almanya	3.449	83	41.545
İngiltere	2.525	67	37.888
Fransa	2.426	67	36.198
İtalya	1.788	60	29.617
İspanya	1.245	47	26.532
Türkiye	648	83	7.798
Polonya	529	38	13.932
İsveç	474	10	46.352
İrlanda	356	5	72.601
Macaristan	144	10	14.717

Kaynak: TBB, Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri Türkiye- AB ülkeleri, Eylül, 2020. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tablo 1’de 2019 yılına göre seçilen AB üye ülkeleri ve Türkiye’ye ait GSYH, nüfus ve kişi başı GSYH verileri yer almaktadır. Seçilen ülkeler arasında en yüksek GSMH’ye sahip ülke Almanya’dır. Türkiye’nin GSMH’si 648 milyar Euro’dur. Bu çerçevede Türkiye’nin; birliğe 1972 yılında katılan İrlanda, 1995 yılında katılan İsveç ile 2004 yılında katılan Macaristan ve Polonya’dan daha iyi bir ekonomik performansa sahip olduğu görülmektedir. Nüfus açısından Türkiye’ye yakın olan Almanya’nın 2019 yılına göre kişi başı GSYH’si 41.545 Euro olarak gerçekleşmiştir. İspanya da bu veri 26.532 Euro’dur. Kişi başı GSYH’de Türkiye’ye bakıldığında ise bu rakam 7.798 Euro’dur. Türkiye Bankalar Birliği’nin Eylül 2020’de yayınladığı 2019 yılının AB- Türkiye Temel Ekonomik Göstergelerine bakıldığında en yüksek kişi başı gelire sahip olan ülkenin İrlanda olduğu görülmektedir.

Tablo 2: AB - Türkiye Temel Ekonomik Göstergeler, 2019

Göstergeler	Birim	AB	AB GÜ ortalaması	AB GOÜ ortalaması	Türkiye
GSYH	Milyar Euro	16.478	737	202	648
Nüfus	Milyon kişi	513	21	16	83
Kişi başına gelir	Bin Euro	32	36	13	8
Cari denge/GSYH	Yüzde	1,3	1,5	0,4	1,1
Bütçe dengesi/GSYH	Yüzde	-0,3	-0,4	0,4	-5,3
İşsizlik oranı	Yüzde	6,0	6,3	4,5	13,7
Enflasyon	Yüzde	1,8	1,5	3,2	11,8
Nominal faiz oranı	Yüzde	0,1	-0,1	1,0	11,5
Reel faiz oranı	Yüzde	-1,7	-1,5	-2,1	-0,3

Kaynak: TBB, Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri Türkiye- AB ülkeleri, Eylül, 2020. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tablo 2’de Türkiye ile AB ülkelerinin 2019 yılına göre karşılaştırması yer almaktadır. İlk olarak GSYH kaleminde sırasıyla Almanya, İngiltere ve Fransa ilk 3 te yer alırken, Türkiye 648 Milyar Euro ile yedinci sırada yer almaktadır. AB ile Türkiye karşılaştırılmasına bakıldığında, Türkiye’nin AB gelişmiş ülkeler ortalamasına daha yakın olduğu görülmektedir. Türkiye’de nüfus yaklaşık olarak 83 milyon kişidir. Nüfus sıralamasını ise Fransa ve İngiltere takip etmektedir. Kişi başına gelirden Türkiye, AB ortalamasının altında seyretmektedir. 2019 sonuna göre Türkiye’nin cari denge oranı %1,1 ve bütçe dengesinin GSYH’ye oranı da %-5,3 ile AB ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. İşsizlik oranları incelendiğinde en yüksek orana sahip olan ülke Yunanistan’dır. Bu sıralamayı İspanya ve Türkiye takip etmektedir.

Türkiye’de 2019 yılına göre işsizlik oranı %13,7 olarak açıklanmıştır. Bu çerçevede Türkiye işsizlik oranında 3. sıradadır. Açıklanan işsizlik verilerine göre bu oran Mart 2020 tarihinde %13,2 olarak gerçekleşmiş, Kasım 2020 döneminde ise %12,9’a inmiştir. İşsizlik oranında AB ortalaması %6, AB gelişmiş ülke ortalaması ise %6,3’tür. Türkiye’de enflasyon %11,8 olarak gerçekleşmiştir. Karşılaştırılan ülkeler arasında en yüksek enflasyon oranı Türkiye’ye aittir. Nominal faiz oranlarına bakıldığında AB gelişmekte olan ülke ortalamasında %1,0 iken Türkiye’de bu oran %11,5 olarak açıklanmıştır. Reel faiz oranımız ise 2019 yılına göre %-0,3’tür. Tablo genel olarak ele alınırsa, Türkiye’nin bazı ekonomik göstergelerde AB ortalamasına ve AB gelişmiş ülkeler ortalamasına yakın olduğu görülmektedir.

Türk bankacılık sektörünün finansal sistem içinde önemli bir payı bulunmaktadır. Bu çerçevede bankacılık sektörünün etkin olması ve yüksek karlılık oranları ile çalışması hem ekonomik gelişme hem de makroekonomik istikrar açısından son derece önemli bir unsur olmaktadır. Bankalar, tasarruf sahiplerinden

mevduat kabul eden ve bu mevduatı en etkin biçimde ihtiyaç sahiplerine çeşitli kredi işlemlerinde kullandıran, esas faaliyet konusu sistematik bir şekilde mevduat toplamak ve kredi vermek olan ekonomik kuruluşlardır. Finansal piyasalar içerisinde bankalar, fon aktarımını gerçekleştiren en önemli aracı kurumların başında gelmektedir. Fon arz eden ile fon talep eden ekonomik birimler arasında aracılık faaliyetlerini üstlenen bankalar, gerçekleştirdiği faaliyetlerle de makroekonomik göstergeleri etkilemektedir. Türk bankacılık sektörünün güçlü ve sağlıklı çalışması, kriz karşısında dayanıklı olmasını sağlamakla beraber yürütmekte oldukları finansal aracılık faaliyetleri ile ülkedeki atıl fonlardan sermaye birikimi oluşturarak ekonominin gelişmesinde ve toplumsal refahın artmasında olumlu katkılar sağlamaktadır. Geçmiş yıllardan itibaren birçok değişikliğe uğramış olan bankacılık sistemi, günümüzde alabileceği en sistematik şeklini almış ve gelecek dönemlerde de gelişme faaliyetlerini devam ettirecek olan sektörlerden biridir (Kaya, 2017: 4).

Türkiye ve AB bankacılık sektöründe yaşanan değişimler bankacılık ürün ve hizmetlerinin de gelişmesine katkı sağlamıştır. Ülke sınırları içerisinde faaliyet gösteren bankaların hızlı bir şekilde salgın uyum sağlamaları hizmet ve ürün kalitelerindeki artışa yansımıştır. Aşağıdaki tabloda 2019 yılı AB ve Türkiye bankacılık sektörüne ait göstergeler AB, AB gelişmiş ülkeler, AB gelişmekte olan ülkeler ve aday ülke Türkiye ayrımı ile yer almaktadır.

Tablo 3: AB – Türkiye Bankacılık Sektör Göstergeleri, 2019

Gösterge	Birim	AB	AB GÜ ortalaması	AB GOÜ ortalaması	Türkiye
Aktif	Milyar Euro	45.550	2.128	123	674
Aktif/GSYH	Yüzde	276	289	85	105
Kişi başına aktif	Bin Euro	89	103	11	8
Çalışan başına aktif	Bin Euro	17	19	3	3
Kredi	Milyar Euro	26.139	1.218	81	399
Kredi/GSYH	Yüzde	159	165	56	68
Kişi başına kredi	Bin Euro	51	59	7	5
Kredi/aktif	Yüzde	57	57	66	59
Kredi/mevduat	Yüzde	106	106	94	104
Mevduat	Milyar Euro	24.703	1.148	86	385
Mevduat/GSYH	Yüzde	150	156	60	55
Kişi başı mevduat	Bin Euro	48	55	8	5
Mevduat/pasifler	Yüzde	54	54	70	57
Özkaynaklar	Milyar Euro	3.498	161	24	74
Özkaynak/toplam aktifler	Yüzde	8	8	14	11
Özkaynak karlılığı	Yüzde	8	8	11	11
Reel Özkaynak karlılığı	Yüzde	7	6	10	-1
Hizmet Kanalı					
Çalışan Sayısı	Bin kişi	2.623	111	60	205
100.000 kişiye düşen çalışan sayısı	Adet	511	756	397	246
Şube sayısı	Bin adet	164	7	3	11
100.000 kişiye düşen şube sayısı	Adet	32	27	29	14

Kaynak: TBB, Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri Türkiye AB ülkeleri, Eylül, 2020. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tabloya bakıldığında Türkiye'nin 674 milyar Euro aktifi olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin AB gelişmekte olan ülke ortalamasından daha fazla aktife sahip olduğunu söylemek mümkündür. Aktifin GSYH'ye oranı %105 ile AB gelişmekte olan ülke ortalamasının üstündedir. 2019 yılına göre kişi başına aktif 8 bin Euro ve çalışan başına aktif ise 3 bin Euro'dur. Türkiye'nin toplam kredisi 2019 yılı itibarıyla 399 milyar Euro'dur. Seçilen ülkeler içinde toplam kredileri en yüksek olan ülkeler sırasıyla Fransa, Almanya ve İngiltere'dir. Türkiye'de kişi başına kredi ise 5 bin Euro'dur. Kişi başına kredi kaleminde en fazla orana sahip olan ülke ise Danimarka'dır. Türkiye'nin kişi başına kredi oranında AB ülke sınırlarının altında kaldığı görülmektedir. Kredinin GSYH'ye oranı %68, kredinin mevduata oranı ise %104'tür. Bu oranlar AB gelişmekte olan ülke sınırının üzerindedir. Kredinin GSYH'ye oranının en yüksek olduğu ülke Fransa, kredinin mevduata oranının en yüksek olduğu ülke ise Danimarka'dır. Kredi aktif oranı Türkiye'de %59 olarak açıklanmıştır. 2019 yılı mevduat karşılaştırılmasında, seçilmiş ülkeler arasında Türkiye, 385 milyar Euro ile 11. sırada yer almaktadır. Mevduatın GSYH'ye oranının en yüksek olduğu ülke Fransa'dır. Türkiye'de ise bu oran %55'tir. Kişi başı mevduatın en yüksek olduğu ülke Fransa'dır. Türkiye'de bu oran

5 bin Euro'dur. Mevduatların banka bilançosu içindeki payına bakıldığında Türkiye'nin oranı %57'dir. En yüksek oran ise Litvanya'ya aittir.

AB karşılaştırmasında en yüksek özkaynağa sahip olan ülke Fransa'dır. Türkiye'de özkaynak toplamı 2019 yılında 74 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Özkaynakların bilanço içindeki payı incelendiğinde en fazla orana sahip olan ülke Yunanistan'dır. Bu oran Türkiye'de %11'dir. Türkiye Özkaynak karlılığı %11 olarak gerçekleşmiş ve AB ortalamasının üzerine çıkmıştır. Seçilen ülkelerde en fazla özkaynak karlılığına sahip olan ülke ise Litvanya'dır. Hizmet kanalı kaleminden ilk olarak şube sayıları ele alındığında Türkiye'de 11 bin adet şube bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye AB gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalamasının üstündedir. En fazla şube sayısına ait olan ülke ise Fransa'dır. Çalışan sayıları incelendiğinde en fazla banka personeline ait olan ülke Almanya'dır. Türkiye'de bankada çalışan personel sayısı 205 bin kişidir. Türkiye çalışan sayısı ile yine AB gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalamalarının üstündedir.

Tablo 4: Seçilmiş Ülkelerin Aktifleri, Aralık 2019

Ülkeler	Aktifler (Milyar Dolar)	Aktifler / GSYH (Yüzde)	Kişi Başı Aktif (Dolar)
Fransa	9.570	352	146.940
Almanya	9.851	255	118.930
İspanya	3.907	280	83.586
İtalya	3.320	166	54.827
Macaristan	151	94	15.556
Polonya	426	72	11.247
Türkiye	788	104	9.485

Kaynak: TBB, Bankacılık Sektörü Uluslararası Karşılaştırmalar (2019) Kasım 2020. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tabloda seçilen AB ülkelerinin ve Türkiye'nin aktif değerleri gösterilmektedir. Bu kapsamda 2019 yılı sonuna göre Fransa'nın 9.570 milyar dolar aktifi bulunmaktadır. Almanya'da aktifler 9.851, İtalya'da 3.320 milyar dolardır. Türkiye'de ise aktifler 788 Milyar Dolar olarak açıklanmıştır. Eylül 2020 verilerine göre Türkiye'nin aktif değerlerinde artış meydana gelmiştir. Aktiflerin GSYH'ye oranı ele alındığında Almanya'da %255 ve İtalya'da %166 iken bu oran Türkiye'de %104 olarak gerçekleşmiştir. Kişi başı aktifte en yüksek ülke verilerine kıyasla kişi başı aktif tutarında artış yaşandığı görülmektedir.

Küresel boyutta yaşanan salgının ortaya çıkması bankacılık faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri zorunlu kılarak sektörünün daha güçlü bir sermaye yapısına sahip olmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca bankalar, ekonomik birimlerin krediye erişim olanaklarının ve kredi koşullarının iyileştirilmesi, kredi kanallarının açık tutulması, ödeme koşullarında gerekli esnekliklerin sağlanması ile ilgili uygulamaları hayata geçirmişlerdir.

3. TÜRKİYE'NİN KOVİD-19 PANDEMİSİNDE ALDIĞI MALİ ÖNLEMLER ve BANKACILIK SEKTÖR KREDİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

Türkiye'de Sağlık Bakanlığı tarafından ilk Kovid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde açıklanmıştır. Virüse bağlı olarak ilk ölüm ise 15 Mart tarihinde gerçekleşmiştir. Belirsizlik ve panik ortamı yaratan salgın sosyal ve kültürel alanda birçok etkiye ve radikal kararların alınmasına neden olmuştur.

Kovid-19 pandemisi Türkiye'yi derinden etkileyen ekonomik sonuçlar meydana getirmiştir. Türkiye, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında pandemiye karşı verdiği mücadelede avantajlı bir konumda olduğu görülmektedir. Bir yandan Türkiye'nin reflekslerini öne çıkaran salgın, problemlerin çözülmesinin politikaların artırılması ile mümkün olacağını göstermiştir. Süreç içerisinde Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kararların alınması ve uygulanması aşamasında hızlı, etkin ve verimli olduğu görülmektedir. Hızlı ve etkin yürütülen süreç, pandemi krizinin yönetilmesinde ciddi kolaylıklar ve avantajlar sağlamıştır. Türkiye de diğer ulus devletler gibi finansal açıdan kayba uğrayacak olan ekonomik birimlerin desteklenmesi amacıyla yardım paketleri açıklamıştır. 18 Mart 2020 tarihinde 100 Milyar TL tutarındaki "Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi" açıklanmıştır. Ekonomik zararın en aza indirgenmesi adına hazırlanan pakette tüm ekonomik aktörleri kapsayacak önlemler yer almaktadır (Uzun ve Yıldız, 2020: 36). 21 maddeden meydana gelen Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi bu süreçte özellikle kamu bankalarına önemli roller yüklemiştir.

Tablo 5: Türkiye'nin Kovid-19 İle Mücadele Kapsamında Uyguladığı Politikalar ve Önlemler

Türkiye'nin Kovid-19 İle Mücadele Kapsamında Uyguladığı Politikalar ve Önlemler	
Politikalar	Uygulamalar
Üretimi Destekleyici Politikalar	Piyasaya 3 aylık dönemde 50 milyar TL ek likidite sağlanmıştır.
	Kredi Garanti Fonu limitini 25 milyar TL'den 50 milyar TL'ye çıkartılarak likidite ihtiyacı oluşan ve teminat açığı bulunan firmalar ile KOBİ'lere ek teminat imkânı sağlanmıştır.
	İhracattaki geçici duraksama sürecinde kapasite kullanım oranlarının korunması amacı ile ihracatçılara stok finansman desteği sağlanmıştır.
	Mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yararlanacağı devlet destekli alacak sigortası 25 milyon TL'den 125 milyon TL'ye çıkarılmıştır.
Vatandaş Destekleyici Politikalar	İşsiz kalan ve yardım talebinde bulunana vatandaşlara 1.000 TL yardım edileceği açıklanmıştır.
	5 Bin TL'nin altında gelire sahip olan 6,7 milyon vatandaşa, 40 milyar TL finansman desteği sağlanmıştır.
	Ücretsiz izne ayrılan vatandaşlara 1.170 TL nakdi destek sağlanmıştır.
	Mart- Haziran dönemleri arasında 3 milyondan fazla vatandaşın kısa çalışma ödeneğinden yararlanması sağlanmıştır.
	İhtiyaç sahibi ailelere yapılacak olan yardımlar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının açıkladığı kriterlere göre belirlenmiştir. Nakdi yardımlar için ilave olarak 2 milyar TL kaynak ayrılacağı açıklanmıştır.
	Kredi takip süresi 90 günden 180 güne çıkarılmıştır.
	Kamu Bankaları tarafından 6 ay geri ödemesiz, 36 ay vadeli 10.000 TL'ye kadar Bireysel Temel İhtiyaç Destek Kredisi verileceği açıklanmıştır.
	Kamu Bankaları tarafından sosyal yaşamın canlanabilmesi adına "Konut, Taşıt, Sosyal Hayatı Destek ve Tatil Kredisi" olarak yeni paketler açıklanmıştır.
	Birinci el ve ya ikinci el konut alımlarında düşük faiz oranları ile 12 aya kadar geri ödemesiz ve 15 yıla varan vade seçenekleri ile finansman desteği sunulmuştur.
	Yaklaşık olarak 450 bin esnafa 8,4 milyar TL'lik finansman desteği sağlanmıştır.
Kamu Bankaları aylık geliri 5.000 TL'nin altında olan vatandaşlar için temek ihtiyaç kredi paketleri ile destek sağlamıştır.	
İstihdamı Destekleyici Politikalar	İstihdamın koruma altına alınabilmesi adına işten çıkarmalar ilk olarak 3 ay süre ile uzatılmış. Güncel olarak bu uygulama 17.03.2021 tarihine kadar uzatılmıştır.
	20.000 yeni öğretmen ataması yapılmıştır.
	İstihdamda sürekliliğin sağlanması amacıyla 2 aylık telafi çalışma süresi 4 aya çıkarılmıştır.
Finansal Yükümlülüklerin Ertelenmesi İle İlgili Politikalar	Sektör ayırmaksızın tüm esnafın anapara + faiz ödemeleri ertelenmiştir.
	Konaklama vergisi Kasım ayına kadar ertelenmiştir.
	Finansal akışı bozulan firmaların bankalara olan borçları anapara ve faiz ödemesi ile birlikte 3 ay ertelenmiştir.
Sektörel Teşvik Politikaları	Pandemi sürecinde en fazla etkilenen sektörler için (otomotiv, lojistik, AVM gibi.) Katma Değer Vergisi ve Sosyal Güvenlik Prim Ödemeleri 6 ay boyunca ertelenmiştir.
	197 bin işletmeye 154 milyar TL finansman desteği sağlanmıştır.
	Halkbank aracılığı ile 1 Milyonu aşkın çiftçiye 27 milyar TL finansman desteği sağlanmıştır.
	Hava yolu taşımacılığında Katma Değer Vergisi 3 ay süre ile %18'den %1'e düşürülmüştür.

Kaynak: Uzun, M. M. ve Yıldız, M. (2020). Koronavirüsle Mücadelede Kriz Yönetimi ve Kamu Politikası Yapımı, Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 36-37. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tablo 5'te salgın zararlarının en aza indirgenmesi için Türkiye'nin Kovid-19 ile mücadele kapsamında uyguladığı politikalar ve önlemlere yer verilmiştir. Salgın krizinin etkileri ile başa çıkabilmek adına çeşitli uygulamaların ilgili kuruluşlar tarafından devreye alındığı görülmektedir. Bu kapsamda üretimi, hane halkını, istihdamı ve sektörleri destekleyici politikalarla birlikte finansal yükümlülüklerin ertelenmesi ile ilgili uygulamalar açıklanmıştır. Bu çerçevede 2 milyondan fazla mükellefin KDV, Muhtasar ve prim ödemeleri 6 ay ertelenmiştir. Türkiye'de ki gelir vergisi mükellefi olan yaklaşık 1,9 milyon vatandaş mücbir sebep hali kapsamına alınmıştır. Bununla beraber "Kovid- 19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi" içeriğinde nakit akışı bozulan işletme ve gerçek kişilerin kredilerine ait ödemelerinde asgari 3 ay ertelenerek finansman desteği sağlanacağı açıklanmıştır. Kamu bankaları aracılığı ile vatandaşlara temel ihtiyaç desteği paketi devreye alınmıştır. (TC Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2020). Salgın döneminde kamu bankalarının liderliğinde oluşturulan kredi kampanyaları ile birlikte kredi kullanılmasını teşvik eden uygulamaların kriz önleme etkisinin güçlenerek devam ettiği görülmektedir. Bu çerçevede bankacılık sektörünün ekonomik faaliyetleri desteklemeye yönelik kararlar alması, tedbirlere uyumlu tepki verdiğinin göstergesi olduğu söylenebilir.

Ciddi bir salgın hastalık olarak nitelendirilen Kovid- 19, diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektörü üzerinde de bazı etkilere neden olmaktadır. Bu etkilerin en aza indirgenmesi için bankalar operasyonel olarak aksiyon planları oluşturmak zorundadırlar. Bu planlar acil durum veya kriz yönetimi çerçevesinde hazırlanmaktadır. Finansal sistem için önemli olan bankaların sağlıklı ve güvenli bir şekilde işlemlerine devam ettirilmesi sağlanmaktadır. Kovid- 19 ile birlikte müşterilerin tasarruf ve tüketim davranışlarında

değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Bununla beraber güven ortamının azalmasından dolayı bankaların kredi tahsilatlarında zorluk yaşamaları söz konusu olmaktadır. Bu durum bankanın karlılığını ve sermaye yeterliliğini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bankaların bu aşamada gerekli önlemleri alarak oluşabilecek kredi riskini azaltmaya ve davranışlara göre hizmet alternatiflerini oluşturmaya çalışmalıdır. Bir diğer etki ise fonlama yapısında ve maliyetlerinde meydana gelen değişimlerdir. Faaliyet gösteren finansal kurumların risk hakkındaki düşünceleri ve yatırım tercihleri Kovid- 19 ile birlikte farklılık göstermektedir. Bankaların bu dönemde zarar etmemeleri adına süreci yakından takip ederek planlama yapmaları gerektiği görülmektedir. (PWC, 2020).

Bir ülkede üretimin artırılabilmesi ve ekonomik gelişmenin istenilen seviyeye çıkarılması için ön koşul yatırımlardır. Bankaların, yatırımlarda kullanılacak kaynakları etkin bir şekilde sağlaması gerekmektedir. Bununla birlikte, kaynakların uygun alanlarda kullanılması da önem arz etmektedir. Bankaların toplamış olduğu fon kaynaklarının kullanım alanlarından en önemlisi kredilerdir. Kredilerin tüketim birimlerine bankalar aracılığı ile aktarılması Kovid-19 etkilerinin minimum düzeyde tutulmasına katkı sağlamıştır. Bu süreç içinde tüketici kredileri tutarlarındaki değişimler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 6: Tüketici Kredileri, (Milyon TL)

Tüketici Kredileri (milyon TL)		03/2020 Toplam	12/2020 Toplam
1	Tüketici Kredileri (2+3+4)	510.564	675.952
2	Tüketici Kredileri – Konut	211.089	278.250
3	Tüketici Kredileri – Taşıt	7.080	11.787
4	Tüketici Kredileri - İhtiyaç	292.395	385.916
5	Tüketici Kredileri - Döv. End. (6+7+8)	62	42
6	Tüketici Kredileri - Konut (Döviz Endeksli)	52	40
7	Tüketici Kredileri - Taşıt (Döviz Endeksli)	0	0
8	Tüketici Kredileri - İhtiyaç (Döviz Endeksli)	10	2
9	Bireysel Kredi Kartları (10+11)	114.409	144.731
10	Bireysel Kredi Kartları - Taksitli	47.777	63.091
11	Bireysel Kredi Kartları - Taksitsiz	66.631	81.640
12	Toplam - Tük. Krd. (Döviz End. Dahil) ve Bireysel Kredi Kartları (1+5+9)	625.035	820.725
13	Takipteki Tüketici Krd. (14+15+16)	13.356	11.583
14	Takipteki Konut Kredileri	1.173	907
15	Takipteki Taşıt Kredileri	175	150
16	Takipteki İhtiyaç Kredileri	12.008	10.525
17	Takipteki Bireysel Kredi Kartları	6.330	5.348
18	Toplam- Takipteki Tük. Krd. ve Takipteki Bireysel Kredi Kartları (13+17)	19.687	16.931
19	Taksitli Ticari Krediler (20+21+22)	430.591	589.786
20	Taksitli Ticari Krediler - İşyeri	8.225	9.385
21	Taksitli Ticari Krediler - Taşıt	15.687	28.104
22	Taksitli Ticari Krediler - İhtiyaç	406.679	552.297
23	Taksitli Tic. Krd. - Döv. End. (24+25+26)	3.762	2.096
24	Taksitli Ticari Krediler - İşyeri (Döviz Endeksli)	417	153
25	Taksitli Ticari Krediler - Taşıt (Döviz Endeksli)	338	112
26	Taksitli Ticari Krediler - İhtiyaç (Döviz Endeksli)	3.007	1.831
27	Kurumsal Kredi Kartları (28+29)	38.545	58.798
28	Kurumsal Kredi Kartları - Taksitli	16.301	28.160
29	Kurumsal Kredi Kartları - Taksitsiz	22.243	30.639
30	Toplam - Taksitli Tic. Krd.(Döviz End. Dahil) ve Kurumsal Kredi Kartları (19+23+27)	472.898	650.681
31	Takipteki Taksitli Ticari Krd. (32+33+34)	41.016	39.291
32	Takipteki Taksitli Ticari Krediler - İşyeri	521	985
33	Takipteki Taksitli Ticari Krediler - Taşıt	931	813
34	Takipteki Taksitli Ticari Krediler - İhtiyaç	39.564	37.493
35	Takipteki Kurumsal Kredi Kartları	1.934	1.750
36	Takipteki Taksitli Tic. Krd. ve Kurumsal Kredi Kartları Toplamı (31+35)	42.949	41.041

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, 2020. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tabloda tüketici kredilerinin Mart ve Aralık ayı toplam tutarları verilmiştir. Birinci kalemdeki tüketici kredileri Mart ayında 510.564 milyon TL iken %32 artarak 675.952 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Tüketici kredilerinde en fazla artışın taşıt kredilerinde olduğu görülmektedir. Döviz endeksli tüketici kredilerinde toplamda %32 azalma meydana gelmiştir. Bireysel kredi kartları toplamda %27 artış göstermiştir. Bu artışın daha çok taksitli bireysel kredi kartlarından kaynaklandığı görülmektedir. Bu kapsamda döviz endeksli kredilerde dâhil olmak üzere bireysel kredi kartları toplamında Mart ayı ile

Aralık ayı arasında %31 artış gerçekleşmiştir. Takipteki tüketici kredilerine bakıldığında konut, taşıt, ihtiyaç kredilerinin toplamında %13 azalma meydana gelmiştir.

Dövizle endeksli taksitli ticari kredilerde bir önceki döneme göre yaklaşık %44 azalma gerçekleşmiştir. Kurumsal kredi kartları ise bu dönemde %53 artış göstermiştir. Takipteki taksitli ticari kredilere bakıldığında işyeri, taşıt, ihtiyaç kredilerinin toplamında %4'lük azalma gerçekleşmiştir. Ancak işyerlerine ait olan takipteki taksitli ticari krediler %89 oranında artış göstermektedir. Tablo içerisinde Mart ayına göre en yüksek artış gösteren kalemin işyerlerine ait olan takipteki taksitli ticari krediler olduğu görülmektedir.

Kovid-19 salgını boyunca yaşanan ekonomik sorunlar göz önüne alındığında en fazla finansman sorunlarıyla karşılaşan taraf KOBİ'ler olmuştur. Salgın krizinin başından itibaren ilgili kurumlarca alınan mali önlemler kriz yönetiminin etkinliğine katkı sağlamıştır. Salgın döneminde faaliyetlerini sürdürmek için finansman ihtiyacı duyan KOBİ'ler tarafından talep edilen kredi tutarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 7: KOBİ Kredileri, (Milyon TL)

KOBİ Kredileri	03/2020 Dönemi				12/2020 Dönemi			
	Toplam Nakdi Krediler	Toplam Takipteki Krediler	Toplam Gayri Nakdi Krediler	Müşteri Sayısı (Net)	Toplam Nakdi Krediler	Toplam Takipteki Krediler	Toplam Gayri Nakdi Krediler	Müşteri Sayısı (Net)
1 Toplam KOBİ Kredileri (2+3+4)	662.540	62.307	219.222	0	849.187	58.108	257.556	0
2 Mikro İşletmelere Kullandırılan Krediler	193.120	17.323	48.369	0	261.710	15.304	54.573	0
3 Küçük İşletmelere Kullandırılan Krediler	207.864	20.724	67.349	0	272.631	19.765	81.092	0
4 Orta Büyüklükteki İşletmelere Kullandırılan Krediler	261.556	24.259	103.503	0	314.846	23.039	121.891	0
5 Toplam KOBİ Niteliğindeki Müşteri Sayısı (6+7+8) (Adet)	3.152.138	307.360	2.259.987	4.172.172	3.831.223	286.617	2.492.037	4.855.016
6 Mikro İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	2.596.433	233.825	1.720.656	3.412.642	3.243.957	211.181	1.913.765	4.063.822
7 Küçük İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	426.026	56.866	404.778	579.687	454.707	57.643	439.495	608.598
8 Orta Büyüklükteki İşletme Niteliğindeki Müşteri Sayısı (Adet)	129.679	16.669	134.553	179.843	132.559	17.793	138.777	182.596

Kaynak: BDDK, Aylık Bülten, 2020. (Kaynaktan yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.)

Tabloya bakıldığında Mart döneminde en fazla orta büyüklükteki işletmelerin nakdi kredi kullandığı görülmektedir. Mart döneminde mikro işletmelere kullandırılan krediler toplam nakdi kredilerin %29'unu, küçük işletmelere kullandırılan krediler toplam nakdi kredilerin %31'ini, orta büyüklükteki işletmelere kullandırılan krediler toplam nakdi kredilerin %39'unu oluşturmaktadır. Mart döneminde nakdi kredilerdeki müşterilerin %82'si mikro işletme müşterilerinden, %14'ü küçük işletme müşterilerinden, %4'ü ise orta büyüklükteki işletme müşterilerinden oluşmaktadır. Mart döneminde takipteki kredilerde en yüksek oranın %39 ile orta büyüklükteki işletmelere ait olduğu görülmektedir. Ancak müşteri sayılarına bakıldığında takipteki kredilerde en yüksek oran mikro niteliğindeki işletmelere aittir. Mart döneminde

gayri nakdi krediler 103.503 milyon TL ile en fazla orta büyüklükteki işletmelere kullanılmıştır. Toplam gayri nakdi kredilerde en fazla müşteri sayısı ise mikro niteliğindeki işletmelere aittir. Genel olarak bakıldığında Mart döneminde KOBİ müşterilerinin en fazla nakdi kredileri tercih ettiği görülmektedir.

Aralık 2020 döneminde kullanılan toplam KOBİ kredilerinde en çok nakdi krediler tercih edilmiştir. Toplam nakdi kredilerin %31'i mikro işletmelere, %32'si küçük işletmelere, %37'si ise orta büyüklükteki işletmelere kullanılan kredilere ait olduğu görülmektedir. Mikro niteliğindeki işletmelere daha çok nakdi kredilerin kullanıldığı görülmektedir. Toplam takipteki kredilerin %26'sını mikro işletmeler, %34'ünü küçük işletmeler, %40'ını ise orta büyüklükteki işletmeler oluşturmaktadır. Mart dönemine göre Aralık döneminde mikro ve küçük işletmelerin takipteki kredi tutarlarında azalma meydana gelmiştir. Ayrıca tabloya göre en fazla takipteki kredi müşterilerinin mikro işletmelere ait olan müşteriler olduğu görülmektedir. Toplam gayri nakdi kredilerin %21'ini mikro işletmeler, %31'ini küçük işletmeler ve %47'sini orta büyüklükteki işletmeler oluşturmaktadır. Müşteri olarak bakıldığında gayri nakdi krediler daha çok mikro niteliğindeki işletmeler tarafından kullanılmıştır. Aralık 2020 döneminde, tüm işletmelerin kullandığı gayri nakdi kredi tutarlarında Mart 2020 dönemine göre artış yaşandığı görülmektedir. Tabloda gösterilen bu dönemlerde KOBİ müşteri sayısında %16 artış gerçekleşmiştir. Aralık 2020 döneminde net mikro işletme müşteri sayısı 4.063.822 adet, net küçük işletme müşteri sayısı 608.598 adet, net orta büyüklükteki işletmelerin müşteri sayısı ise 182.596 adettir.

Salgın süreci boyunca ciddi boyutlarda gelir kaybına uğrayan ve likidite sorunu yaşayan KOBİ'ler alınan tedbirlerle birlikte faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu çerçevede Türkiye'de uygulanan tedbirlerin KOBİ'ler açısından korumacı bir nitelikte olduğu görülmektedir. KOBİ'ler için alınan önlemlerin aynı zamanda üretim arttırıcı, gelir ve istihdam koruyucu rolleri de üstlendiği görülmektedir. Teknik ve mali destekler KOBİ'lerin krize karşı güçlenmelerine ve dayanıklılığının artmasına katkı sağlamıştır.

Kovid- 19 krizinden kaynaklanan ekonomik etkileri en aza indirmek için hızlı ve sistemli oluşturulan politikalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bu bağlamda hızlı bir şekilde aksiyon alması krize karşı güçlü yapının oluşmasına katkı sağlamıştır.

4. AVRUPA BİRLİĞİ ve KURULUŞLARI TARAFINDAN ALINAN MALİ ÖNLEMLER

Kovid-19 salgını Çin'den sonra en büyük etkisini Avrupa kıtasında göstermiş, ilk vaka 24 Ocak 2020'de Fransa'da tespit edilmiştir (ECDC; 2020). Kovid-19 vakaları kıtada hızla artmış ve salgının en ağır etkileri İtalya'da görülmüştür. Salgın AB üye ülkelerinin ekonomilerini de etkilemiş ve salgının yarattığı kriz Büyük Buhan'dan sonra görülen en büyük ekonomik kriz olarak adlandırılmıştır. AB üye ülkeleri arasındaki ekonomik göstergelerdeki farklılıklar Kovid-19 Krizi ile daha belirginleşmiş ve AB ülkelerinin kriz sürecinde ortak ekonomik önlemlerden ziyade ulus-devlet bazında önlemler almaya yöneldikleri görülmüştür. Bu durumun en belirgin sebebi, AB tarafından alınan tedbirlerin gecikmesi olarak düşünülmektedir. Bu durumun Kovid-19 Krizi yanında AB üye ülkeleri için güven krizi de yaratacağı görüşlerini ortaya çıkarmıştır.

Kovid-19 vakalarının yaygın görülmeye başladığı Mart 2020'de AB liderleri tarafından yapılan toplantılarda AB'nin pandemiye karşı alacağı öncelikli eylem planları belirlenmiştir. Toplum sağlığı, seyahat ve ulaşım, ARGE, ekonomi, kriz yönetimi ve eğitim konularında birliğin koordinasyonu vurgulanmıştır (Goniewicz, Khooram Manesh, 2020: 3). Avrupa Merkez Bankası Mart 2020'de 750 milyar Euro'luk bütçe ile Pandemi Acil Satın Alma (PEPP) Programını devreye sokarak finansal koşullar geçici olarak iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak Avrupa Merkez Bankası Başkanı Lagarde'nin ifadeleriyle pandeminin Euro bölgesi ekonomisi üzerinde artan olumsuz etkilerine karşılık PEPP Haziran 2020'de 600 milyar Euro, Kasım'da ise 500 milyar Euro varlık alımı gerçekleştirmiştir. Pandemi önlemleri kapsamında hedeflenen uzun vadeli TLTRO III planı ise bankalara finansal destek sağlayarak uzun dönemli kredilerle borçlanmayı arttırmayı hedeflemektedir. Ayrıca Lagarde pandemi öncesi ekonomik seviyeye ancak 2022'nin ortalarında ulaşabileceğini ifade etmiştir. (European Central Bank, 2021).

Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu'nun ve Konsey'in onayladığı Koronavirüs Müdahale Yatırım Girişimini 1 Nisan 2020'de ilan ederek (Coronavirus Response Investment Initiative) (CRII) 37 milyar Euro'luk acil finansal destek fonu sağlamıştır. CRII ile tıbbi donanım, sağlık çalışanlarının finansmanı, işsizlere mali yardım gibi en çok etkilenen alanlarda destek sağlanması planlanmıştır. Örneğin, bu kapsamda Hırvatistan'da küçük ve orta ölçekli işletmeleri pandeminin etkileri ile savaşmaları için 361 milyon Euro likidite akışı sağlanmıştır. (European Commission, 2020)

6 Nisan 2020'de AB savunma bakanları, Kovid- 19 krizinin savunma ve güvenlik politikalarına etkilerini görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir. Üye devlet silahlı kuvvetlerinin ulaşım ve lojistik destek sağlayarak, hastaneler inşa ederek, sağlık personelinin konuşlandırarak salgına karşı koyma çabalarına nasıl katkıda bulunulacağını belirlemişlerdir. AB kalkınma bakanları tarafından da 8 Nisan 2020'de Kovid- 19 krizine ve sonuçlarına karşı mücadelede ortak ülkelere yönelik 20 milyar Euro destek paketi açıklanmıştır. Euro bölgesi Maliye Bakanları 9 Nisan 2020 tarihli toplantısında krizden en çok etkilenen sektörler ve çalışanlar için kurtarma fonu hazırlanması sürecini başlatmışlardır. Avrupa Komisyonu, çalışanları hedef alan Kovid-19 Krizi Acil Müdahale Eylem Planı ise üye devletlerin ulusal kamu harcamalarındaki artışların finanse edilmesine yardımcı olmak için uygun şartlarda 100 milyar Euro'ya kadar kredi talep edebilmelerini onaylamıştır (Council of the European Union, 2020). AB Konseyi 11 Şubat 2021 tarihli Kurtarma ve Dayanıklılık Paketi (RRF) kapsamında üye devletlere 672,5 milyar Euro tutarında destek sağlayarak krizin ekonomik etkilerini hafifletmeyi ve dijital dönüşüme mali destek sağlamayı planlamaktadır. Avrupa Yatırım Bankası KOBİ'lerin finansman ihtiyaçları için 40 milyar Euro kaynak ayırmıştır (Goniewicz, Khooram Manesh, 2020: 7).

AB'nin Kovid Krizi sürecinde gündeme aldığı diğer bir önlem ise Corona Bond'dur. 2012 Euro Krizi'nde gündeme gelen Eurobond pandemi döneminde Corona Bond olarak ileri sürülmüştür. Genel hatlarıyla üye ülkelerden müşterek çıkarılan tahvillerden oluşan fon Almanya, Hollanda gibi güvenilirliği yüksek ülkelerde faiz oranının düşük olmasına ve bu yüzden İtalya ve İspanya gibi Güney Avrupa ülkelerinde ise cazip hale getirmiştir. Bugüne kadar ekonomisi güçlü AB üye ülkeleri Eurobond 'un ihraç edilmesini önlemişlerdir. Bu blokajın altında yatan neden ise üye ülkelerden birinin ödemeyi geciktirmesi ya da faiz yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda diğer AB ülkelerini bağlayıcı olmasıdır. İtalya, İspanya gibi ülkelerin kendi fonlarıyla düşük faiz oranlı borç alabilmeleri olanak sağlayacaktır. Ancak Corona Bond'u devreye sokma konusunda Almanya, Finlandiya, Avusturya gibi ülkeler isteksiz görünmektedir (Busch, 2020: 355).

Pandeminin Avrupa'da ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar gelen süreçte AB krizle mücadele konusunda mali önlemler almaktadır. Ancak salgının dünya ekonomisinde yarattığı krize karşı alınan mali önlemler üye ülkelerin farklı düzeylerdeki ekonomik yapılarına takılmakta, üye ülkelerin uzlaşmalarını zorlaştırmaktadır. AB'nin Kovid Krizi'ni nasıl yeneceğini belirsizleştirmekte ve krizle baş etme sorumluluğunu AB entegrasyonundan ziyade üye ülkelerin ekonomilerine teslim etmektedir.

5. ALMANYA

İlk vakanın 27 Ocak 2020'de görüldüğü Almanya diğer AB ülkeleri ile kıyaslandığında Kovid-19 krizini yönetmede diğer AB üye ülkelerine kıyasla etkin önlemler almıştır (IMF, 2020). Salgının ilk dalgasının yaşandığı Mart ve Nisan aylarında Kovid-19 testlerinin hızla yaygınlaştırılması, temaslı takibi, ülkeye giriş çıkışların kapatılması, okullarda eğitime ara verilmesi, sosyal etkinliklerin yasaklanması ve yaşlı nüfusa yönelik tedbirler Almanya'da ölüm oranlarının diğer Avrupa ülkeleri bazında düşük seyretmesine neden olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü 5 Mart 2021 verilerine göre Almanya'da 71.504 ölüm vakası görülmüştür (WHO, 2021). Ölüm oranları Almanya'da %2,9, Macaristan'da %3,5, İtalya'da ise %3,3 olarak belirtilmiştir (Johns Hopkins Coronavirus Resource Center, 2021).

Almanya Kovid- 19 krizine karşı en hızlı ekonomik önlem alan AB üyesidir. Ödemeler dengesinin bozulmasıyla daha derin ekonomik krizlere neden olmaması için hükümetlerin aldığı öncelikli önlem mali destek paketleridir. Alman Hükümeti 13 Mart 2020 tarihinde "Çalışanlar ve İşletmeler için Koruyucu Kalkan" diğer adıyla bazuka adlı 550 milyar Euro tutarında destek paketini açıklamış, işletmelere ve çalışanlara mali destek sağlamayı ve halk sağlığını korumayı hedeflemiştir (Pensions& Investments, 2020).

Alman hükümeti GSMH'nin %1,2'si oranında bütçeyi yoğun bakım kapasitelerinin artırılması, koruyucu donanım temini, aşı ve salgın tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi gibi sağlık hizmetlerine ayırmıştır (IMF, 2021: 10).

Hükümetin işsizliği önlemek için aktif hale getirdiği "Kurzarbeit" işverenlerin çalışanları işten uzaklaştırmak yerine çalışma saatlerinin, ücretlerinin azaltılması ve işveren tarafından ödenmeyen ücretlerinin bir kısmının devlet tarafından ödendiği kısa süreli çalışma politikasıdır. 2008 Krizi'nde de uygulanmış ve işsizlik oranlarının yükselmesi engellenmiştir. Kovid Krizi sürecinde de hükümet Kurzarbeit politikasını tekrar etkin hale getirerek ve genişleterek krizin öncelikli olarak istihdamı ve dolaylı olarak diğer sektörleri etkilemesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır (IMF, 2020).



Alman Kalkınma Bankası KfW'nin pandemiden etkilenen işletmelere sağladığı 500 milyar Euro destek II. Dünya Savaşı sonrası en büyük yardım paketini oluşturmaktadır (Nicola, Alsafi, Sohrabi, 2020: 187). KfW'nin sağladığı mali desteği tamamlayıcı nitelikte olan "Ekonomik İstikrar Fonu (ESF)" 27 Mart 2020'de Federal Maliye Bakanlığı ve Federal Ekonomi Bakanlığı tarafından reel ekonomideki firmaları hedef alarak, likidite daralmalarını önlemeye çalışmaktadır. Kurzarbeit önlemine benzer şekilde "Ekonomik İstikrar Fonu" da 2008 Krizi mali önlemleri temel alınarak oluşturulmuştur (Balgar, 2020: 30).

Haziran 2020'de Alman Federal Hükümeti "Gelecek Paketi" kapsamında eko- yatırım, teknoloji, ulaşımın sistemlerinin dönüştürülmesi ve halk sağlığı konularında planlan yatırımlar için 50 milyar Euro teşvik paketini açıklamıştır (Alman Ekonomi Bakanlığı, 2020).

29 Haziran 2020'de 6 aylık süre ile "Koronavirüs Vergi Yardımı Yasası" kabul edilmiş ve birçok üründe KDV oranı %19'dan %16'ya, gıda ürünlerinde ise %7'den %5'e düşürülmüştür. Hükümetin açıkladığı mali destek paketlerinin GSMH'ye oranı ise %7,5'tur (IMF, 2021: 10).

Kovid- 19 krizinin yarattığı en önemli finansal sorunlardan biri de çalışanlar ve işletmeler için likidite sorunudur. Alman Devlet Bankası Kreditanstalt bankalar ya da yatırım bankaları aracılığıyla işletmelere uzun vadeli, düşük faizli nakit krediler sağlayarak sektörde orta ve uzun vadede ortaya çıkacak olumsuz sonuçlara çözüm bulmaya çalışmaktadır. (Bofinger, P., Dullien, S., Felbermayr, 2020: 8). Açıklanan paket kapsamında zor durumda bulunan işletmelere sınırsız faizsiz kredi sağlanacağı ifade edilmiştir (Gür, Tatlıyer ve Dilek, 2020: 143).

2020 yılının başlarından itibaren Almanya'nın ticaret ortağı Çin'de yaşanan ithalat talebindeki azalma, dünya ekonomisinde daralma eğilimi göstermiştir. Bu durum Almanya endüstri sektörlerinde şirket tasarruflarının azalmasına neden olmuş ancak Alman işgücü piyasasının sağladığı güçlü gelir koşulları ile kamu yatırımdaki artışlar Almanya ekonomisini daralmanın etkilerinden korumuştur. Ancak ilk vakanın görüldüğü 27 Ocak 2020 tarihinden itibaren salgın hızla artış göstermiş, bu süreç içinde devletin aldığı tüm mali tedbirlere rağmen, Alman ekonomisi 2020'nin ilk çeyreğinde %1,9, 2. çeyreğinde %9,8 daralarak 2. Dünya Savaşından sonra en büyük daralmayı yaşamıştır. Pandeminin ilk dalgasının yüksek seyrettiği dönemde temaslı sektörlerde alınan önlemler finansal koşulların bozulmasına sebep olmuştur (IMF, 2021: 8). AB'nin en güçlü ekonomilerden Almanya'nın GSMH'si 2020'nin son altı ayında %10,1 gerilemiştir (Deutsche Welle, 2020). Pandeminin başladığı Mart 2020'de işsizlik %3,8 oranından Ocak 2021'de %4,6'ya yükselmiştir.

6. İSPANYA

Küresel ekonomik krizlerle mücadelede AB üye devletlerinin krizle başa çıkma yeterlilikleri farklılık göstermektedir. Almanya gibi güçlü ekonomiye sahip devletler krizle mücadelede proaktif finansal önlemler almakta ancak birlik içerisinde İspanya gibi ekonomisi nispeten zayıf ülkeler ekonomik krizle başa çıkmakta zorlanmaktadır.

2007 yılında başlayıp 2008 yılında tüm dünyaya yayılan küresel kriz İspanya'da son 50 yıldır yaşanan en kötü finansal kriz olarak ortaya çıkmıştır. İspanya'da bankacılık sektörü ve konut sektörü 2008 Krizi'nden en çok etkilenen sektörler olmuştur. GSMH 2009'un ilk çeyreğinde %6,3 düşmüş ve işsizlik oranı %18,9'a ulaşmıştır. 2010 yılından itibaren iyileşme gösteren ekonomi, Kovid Krizi ile tekrar bozulma eğilimi göstermiştir (Carbollo Cruz, 2011: 310).

İlk Kovid-19 vakasının 30 Ocak 2020'de görülmesinin ardından İspanya'da virüsün hızla yayılması sert kapanma önlemlerinin alınmasına sebep olmuş ve dolayısıyla gelirin %12'sini turizm yoluyla elde eden İspanya, Avrupa'da krizin etkilerini en yoğun tecrübe eden ülkelerden biri haline gelmiştir. Krizle başa çıkma yöntemlerinden ilki olan kurtarma paketleri açıklanmıştır. İspanya'da 12 Mart'ta açıklanan "Şok Planı" KOBİ'ler ve serbest meslek sahipleri için vergilerde altı aylık bir erteleme yapılacağı, turizm ve ulaştırma gibi en çok etkilenen sektörlerle 400 milyon Euro kredi sağlanacağı, sosyal güvenlik primlerinin uzatılacağı belirtilmiştir (OECD, 2020: 141).

12 Mart'ta açıklanan Şok Planı'nın ardından Başbakan Pedro Sanchez 17 Mart 2020'de 200 milyar Euro'luk kurtarma paketi açıklamıştır (Gür, Tatlıyer ve Dilek, 2020: 73). 27 Mart itibarıyla işten çıkarma durdurulmuş, kira sözleşmeleri 6 ay uzatılmış, 3 aylık kredi erteleme programları uygulanmıştır. 21 Nisan'da açıklanan ekonomi paketi ise icra sürelerinin askıya alınması, vergi ödemelerinin esnek ayarlanması gibi önlemleri içermektedir. Mayıs ayında KOBİ'ler için erteleme tedbirleri uzatılmış,

Haziranda küçük işletmelere 10 milyar Euro tutarında kurtarma fonu sağlanmıştır (OECD, 2020: 141). İspanyol hükümeti krizle başa çıkmak için öncelikli olarak likidite desteği ve devlet destekli krediler sağlamıştır. Devlet garantili krediler virüsün yayılmaya başladığı Nisan 2020'de GSMH'nin %3'ü civarındayken, Kasım 2020'de %7'lere ulaşmıştır (IMF, 2020).

İspanya'nın 2008 krizinin etkilerinden henüz kurtulamadan Kovid Krizi ile karşı karşıya kalması ekonomiyi çıkmaza sürüklemiş ve kriz öncesi işsizlik oranının %14 olması toplam borcun GSMH'nin %100'ü olması İspanya'nın AB liderlerine yardım çağrısında bulunmasına ve Corona Bond ihraç taleplerine sebep olmuştur (Royo, 2020: 186).

İspanya'da Ocak 2021 verilerine göre işsizlik oranı %16,13'tür. İspanya yaşanan ekonomik durgunlukla mücadele için Ekim 2020'de Kurtarma, Dönüşüm ve Güçlendirme Programı'nı açıklamış, 140 milyar Euro' luk AB desteği ile ekonominin iyileştirilmesi, 3 yıllık süreçte 800.000 iş imkânı yaratılması ve KOBİ'lerin desteklenmesi yönünde planlar oluşturulmuştur. İspanya ekonomisi 2020'nin ilk çeyreğinde % 5,2 düştükten sonra, ikinci çeyrekte % 18,5 gerileyerek ile resesyona girmiştir. Pandeminin ağır seyrettiği Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında inşaat sektörü %24 azalmış, hane halkı tüketim harcamaları %21 düşmüş, iş yatırım oranları %22 gerilemiştir. İspanya, istihdamı korumak için turizm sektöründe Şubat ayından Haziran 2020'ye kadar olan sözleşmeleri kapsayacak şekilde kesintili sabit sözleşmelerde sosyal güvenlik primlerini uzatmıştır. Kurumlar ve gelirler vergisi için 6 aylık erteleme yapılmıştır. KOBİ kredilerini güçlendirmek için ticari bankalara garanti programları başlatılmış, borç verme prosedürleri genişletilmiştir. Turizm ve ulaşım sektörlerine 400 milyon Euro kredi limiti belirlenmiştir. KOBİ'lerin dijital teknolojileri kullanmasını sağlayacak programlar uygulanmıştır (OECD, 2020: 141).

İspanya ekonomisi bir önceki yıla göre %8,7'lik düşüşle AB içerisindeki en belirgin daralma yaşayan ekonomilerdendir (IMF, 2020). 23 Nisan 2020 tarihli Global Data Bankacılık Zarar Etkileri indeksi araştırmalarına göre (Banking Severity Impact Index) İspanya krizden en çok zarar gören ülkelerin başında yer almaktadır (Global Data, 2020).

2008 Krizi'nde İspanya, Eurozone partnerlerinin desteğiyle banka kurtarma paketleri uygulamış ve 26 Haziran 2009 tarihinde imzalanan kararname ile kurulan FROB (banka yeniden yapılandırma fonu) ile bankaların kredi kurumları yeniden yapılandırılmış ve güçleri arttırılmaya çalışılmıştır (FROB). Bugün İspanya'da 52 Özel, 2 yatırım ve 61 kooperatif bankasının bulunmaktadır ve bu finansal kurumlar İspanya Merkez Bankası, İspanya Finansal Piyasa Otoritesi (CNMV) ve FROB (banka yeniden yapılandırma fonu) tarafından denetlenmektedir. 2019 yılı İspanyol bankaları konsolide varlık toplamları 3,675.54 milyar Euro'dur (Thebanks).

Pandemide yaşanan ekonomik krizin faturasını en ağır ödeyen AB üye ülkelerinden biri İspanya'dır. Ülkenin ulusal düzeyde aldığı mali önlemler yetersiz kalmakta ve İspanya Merkez Bankası Başkanı Pablo Hernandez de Coz, AB'nin krizle mücadelede attığı adımları yeterli bulmadıklarını ifade etmiştir (Büyükepeççi, Hasanlı, 2020: 94).

7. SONUÇ

Kovid- 19, Türkiye ve diğer dünya ülkelerinin ekonomilerini derinden etkilemiştir. Birçok ülkenin bu süreçte ekonomik olarak daraldığı görülmektedir. Pandemi sürecinin olumsuz etkilerin bertaraf edilmesi için bir dizi önlemlerin geliştirilmesi, ilgili tüm kurum ve kuruluşların sorumluluğunu ve etkinliğini arttırmıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren kuruluşlar pandemi döneminde yeniden yapılanarak ekonomik birimlerin ihtiyaçlarını esnek bir biçimde gerek yurt içi gerekse yurt dışı kaynaklarla karşılamıştır. Gerekli tedbirlerin zamanında alınmış olması krizlerin yönetilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Yapılan çalışmalar ülke içi ekonomik faaliyetlerin de canlanmasında ciddi bir katkı sağlamıştır. Faiz oranlarındaki düşüşler; Kovid- 19 sürecinde devletin uygulamaya koyduğu destek paketleri ile ekonomik birimlerin finansman ihtiyacının karşılanması, kredi artışında önemli bir etki yaratmıştır. Aralık 2020 sonunda kredilerin aktif içindeki payı %59'a ulaşmıştır. Bu kapsamda Türk bankacılık sektörünün beklentileri karşıladığı söylenebilmektedir. GSYH'nin 2020 dönemi ikinci çeyrekte yıllık olarak %10 daralma yaşanmış ancak üçüncü çeyrekte güçlü bir toparlanma ile 2020'nin tamamında büyüme +% 1,8 olarak gerçekleşmiştir.

Yapısal boyutlarda ekonomik sorunlara sahip olan AB'nin Kovid-19 krizine hazırlıksız yakalandığı görülmektedir. Dünyanın en büyük ekonomik yapılarından biri olan AB, Kovid-19 ile beraber büyüyen bir

ekonomik krizin içine girmiş ve bu dönemde üye ülkelerine ilk zamanlarda gerekli yardımlarda bulunamamıştır. Pandemi sürecinde alınan önlemler ve uygulanan politikalar incelendiğinde ve aynı sayıda nüfusa sahip olan Almanya ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin etkin ve verimli olarak iyi bir sınav verdiği görülmektedir. Türkiye'nin pandemi krizi yönetiminde tam kapasite ve altyapı ile beraber teknolojik araçlarında etkin kullanılması salgınla mücadelede etkili bir performans ortaya koyduğu görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye pandemi süreci içinde, İspanya ve İtalya gibi gelişmiş ülkelere tıbbi malzeme yardımlarıyla katkı sağlamıştır. Türkiye'nin yaptığı yardımlar uluslararası alanda iddialarını destekleyici bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alman Federal Hükümetinin pandemi sürecinde uyguladığı ekonomik politikalar ile AB mali destek paketlerinin birlikte yürütülmesi ekonominin minimum düzeyde zarar görmesine katkı sağlamıştır. AB'nin Varlık Satın Alma Programı'nın (PEPP) bankalara likidite sağlamanın yanında Alman hükümeti de ulusal denetim kapsamındaki sermaye tamponunu serbest bırakmış ve Alman bankalarına Avrupa Merkez Bankası tarafından sağlanan yasal ve operasyonel yardımları genişletmiştir. Mart 2021 itibarıyla Kovid-19 tedbirlerini arttıran ve uzatan Almanya İspanya'ya kıyasla mali açıdan daha elverişli bir konumdadır.

2008 krizinde yaşanan resesyondan sonra 2015'ten sonra iyileşme gösteren İspanya ekonomisi Kovid-19 Krizi ile tekrar daralma eğilimi göstermiştir. Hükümetin açıkladığı kurtarma fonları ve AB mali destek paketlerinin İspanya ekonomisinin daralmasına çözüm getirip getirmeyeceği ise belirsizliğini korumaktadır.

AB'nin pandeminin yarattığı krize karşı önlem almakta geciktiği ve üye ülkeleri kendi önlemlerini almaya ittiği görülmektedir. Mart 2020'den itibaren mali önlemler alınmaya başlamış, ancak alınan bu önlemler ekonomisi güçlü ve zayıf ülkelerde farklı sonuçlar doğurmuştur. Kovid-19 krizinin Güney ve Kuzey Avrupa ülkeleri arasındaki ekonomik farklılıkları açığa çıkardığı ve pandeminin devam ettiği süreçte AB uzlaşmazlıklarının da devam edeceği tahmin edilmektedir.

Kovid-19 salgını ile mücadelede tüm dünya tarafından uygulanan mali önlemler ve teşvikler belirlenen hedeflere ulaşmasında verimliliklerinin araştırılması ve karşılaştırılması önem arz etmektedir. Bu önlemlerin incelenmesi ve gerektiğinde iyileştirmelerin yapılması daha sonraki sürece katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Alman Ekonomi Bakanlığı (2021). <https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/EN/Home/home.html> (Erişim Tarihi: 19.02.2021).

Balgar, A. C. (2020). Good Practice Lessons from Germany's Economic Policy Measures in Response to the Covid-19. *Global Economic Observer*, 8(1), 24-32.

Bofinger, P., Dullien, S., Felbermayr, G., Fuest, C., Hüther, M., Südekum, J., & di Mauro, B. W. (2020). 18 Economic implications of the COVID-19 crisis for Germany and economic policy measures. *Mitigating the COVID Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever*, 167.

Bozkurt, V. (2001). Avrupa Birliği ve Türkiye, Siyasal Kurumlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri, Vipaş A.Ş., Yayın No:53, Bursa.

Busch, D. (2020). Is the European Union going to help us overcome the COVID-19 crisis?, *Capital Markets Law Journal*, Volume 15, Issue 3, July 2020, Pages 347–366.

Büyükipekçi, S., ve Hasanlı, N. (2020). Dünya'da Covid-19 Virüsü Sebebi İle Oluşan Finansal Kriz Ve Para Politikası.

Carballo-Cruz, F. (2011). Causes and consequences of the Spanish economic crisis: Why the recovery is taken so long?. *Panoeconomicus*, 58(3), 309-328.

Cinel E. A. (2020), Kovid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler, *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1).

Çalışkan, A. ve Dayıoğlu Erul, R. (Ocak, 2021). Koronavirüs Krizinden Çıkışta Türkiye'de Alınan Ekonomik Önlemler ve Kamu Politikalarının Önemi, *Vergi Raporu*, 256, (35-58).

Deutsche Welle, (2020). Coronavirus: Europe's banks struggle to survive a second wave. <https://www.dw.com/en/coronavirus-europes-banks-struggle-to-survive-a-second-wave/a-55269838> (Erişim Tarihi: 23.02.2021)



European Central Bank, (2021). Introductory statement by Christine Lagarde, President of the ECB, at the plenary session of the European Parliament. <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2021/html/ecb.sp210208~296c27d246.en.html> (Erişim Tarihi: 10.02.2021)

European Centre for Disease Prevention and Control, An agency of the European Union <https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19/timeline-ecdc-response> (Erişim Tarihi: 08.02.2021)

European Commission, (2020). Coronavirus Response Investment Initiative. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/newsroom/crri/fs_crii_0204_en.pdf and https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2020/12/21-12-2020-coronavirus-response-eur361-million-from-eu-cohesion-policy-to-support-croatia-s-economy (Erişim Tarihi: 10.02.2021)

European Council Council of the European Union, (2020). Timeline - Council actions on COVID-19 <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/timeline/> (Erişim Tarihi: 11.02.2021)

FROB, <https://www.frob.es/en/Sobre-el-FROB/Paginas/Evolucion.aspx> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Global Data, (2020). Spain likely to be hit hardest by pandemic according to GlobalData's COVID-19 Banking Severity Impact Index. <https://www.globaldata.com/spain-likely-to-be-hit-hardest-by-pandemic-according-to-globaldata-covid-19-banking-severity-impact-index/> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)

Goniewicz, K., Khorram-Manesh, A., Hertelendy, A. J., Goniewicz, M., Naylor, K., & Burkle, F. M. (2020). Current response and management decisions of the European Union to the COVID-19 outbreak: a review. *Sustainability*, 12(9), 3838.

Gülcan, M. G. (2016). Avrupa Birliği ve Eğitim (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi

Gür, N., Tatlıyer, M., ve Dilek Ş. (2020). Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi (Birinci Baskı), Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA Rapor), İstanbul: SETA Yayınları 163.

International Monetary Fund (2020). Five Charts on Spain's Economy and Response to COVID-19 By Nicolas Arregui, Lucy Liu, and William Oman IMF European Department <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/11/12/na111320-five-charts-on-spains-economy-and-response-to-covid-19> (Erişim Tarihi: 02.03.2020)

International Monetary Fund (2020). Kurzarbeit: Germany's Short-Time Work Benefit <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/11/na061120-kurzarbeit-germanys-short-time-work-benefit> (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

International Monetary Fund (2020). POLICY RESPONSES TO COVID-19. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#G> (Erişim Tarihi: 14.02.2021)

International Monetary Fund (2021). 2020 Article Iv Consultation—Press Release; Staff Report; And Statement By The Executive Director For Germany. IMF Country Report No. 21/13. <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/01/15/Germany-2020-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-50020> (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

Johns Hopkins Coronavirus Resource Center. (2021). MORTALITY ANALYSES, Mortality in the most affected countries. <https://coronavirus.jhu.edu/data/mortality> (Erişim Tarihi: 15.02.2021)

Kaya, F. (Editör), (2017). Bankacılık Giriş ve İlkeleri (Beşinci Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.

Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus and COVID-19 pandemic: a review. *International journal of surgery*.

OECD, (2020). Coronavirus (COVID-19): SME Policy Responses <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/coronavirus-covid-19-sme-policy-responses-04440101/> (Erişim Tarihi: 22.02.2021)

Özbek, A., ve Demirkol, I. (2019). Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye'nin ekonomik göstergelerinin karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 71-91.



- Öztürk, D., ve Günar, A. (2020). Kovid-19 Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkisi Üzerine. EURO Politika Dergisi, 4(2), 141-161.
- Pensions& Investments. (2020). Germany lines up \$600 billion virus aid as EU backs stimulus. <https://www.pionline.com/markets/germany-lines-600-billion-virus-aid-eu-backs-stimulus> (Erişim Tarihi: 16.02.2021)
- PwC Türkiye. (2020). Implications of KOVİD-19 crisis for the Turkish banking sector March 2020, Client briefing. 20.03.2020 <https://www.pwc.com.tr/tr/sectorler/bankacilik/pdf/Kovid-19-krizinin-turk-bankacilik-sektoru-uzerindeki-etkileri.pdf> (Erişim Tarihi: 02.02.2021)
- Royo, S. (2020). Responding to COVID-19: The Case of Spain. European Policy Analysis, 6(2), 180-190.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, Avrupa Birliğinin Tarihçesi ve Üye Devletler, <https://www.ab.gov.tr/105.html> , https://www.ab.gov.tr/_233.html (Erişim Tarihi: 20.01.2021)
- The Banks, <https://thebanks.eu/countries/Spain> (Erişim Tarihi: 25.02.2021)
- Türkiye Bankalar Birliği. (2020). Bankacılık Sektörü Uluslararası Karşılaştırmalar Kasım 2020. [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7718/Uluslararası_Karsilastirmalar_Itibariyla_Bankacilik_Sektoru_\(2019\).pdf](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7718/Uluslararası_Karsilastirmalar_Itibariyla_Bankacilik_Sektoru_(2019).pdf) (Erişim Tarihi: 28.01.2021)
- Türkiye Bankalar Birliği. (2020). Koronavirüsü Salgını Nedeniyle Ekonomik Faaliyetin Desteklenmesi Amacıyla Bankacılık Sektöründe Alınan Önlemler Ve Uygulamalar. 05.06.2020 https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7667/TBB_Onlemler_060520.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2021)
- Türkiye Bankalar Birliği. (2020). Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri Türkiye AB Ülkeleri, Eylül 2020. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7708/TR-AB_2019.pdf (Erişim Tarihi: 28.01.2021)
- Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). KOVİD-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi Pakete İlişkin Genel Bilgiler ve Ekonomiyi İlgilendiren Diğer Tedbirler. <http://www.isim.org.tr/content/upload/attached-files/Kovid-19-ekonomik-istikra-20200414170956.PDF> (Erişim Tarihi: 04.02.2021)
- Uzun, M. M. ve Yıldız, M. (2020). Koronavirüsle Mücadelede Kriz Yönetimi ve Kamu Politikası Yapımı. (Birinci Baskı). Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
- World Health Organization – WHO (2021). Germany Situation. <https://covid19.who.int/region/euro/country/de> (Erişim Tarihi: 14.02.2021)